

Region Nordhordland
Nordhordland Utviklingsselskap IKS
Kvassnesvegen 23
5918 Isdalstø

Bergen, 30. juni 2020.

Innspill til strategi for Nordhordland UNESCO Biosfæreområde 2020-2024

Et modellområde for bærekraftig utvikling

UNESCOs program «Man and the Biosphere» (MAB) ble startet i 1971. Vi ønsker å gratulere Nordhordland med etablering av et eget biosfæreområde i 2019, som omfatter et «Vestnorsk kystlandskap og menneska som bur her». Samtidig ønsker vi å utfordre prosjektets deltakere til å benytte denne muligheten til å fremme vern av områdets natur- og friluftslivsverdier, og mer bærekraftig bruk av naturressursene.

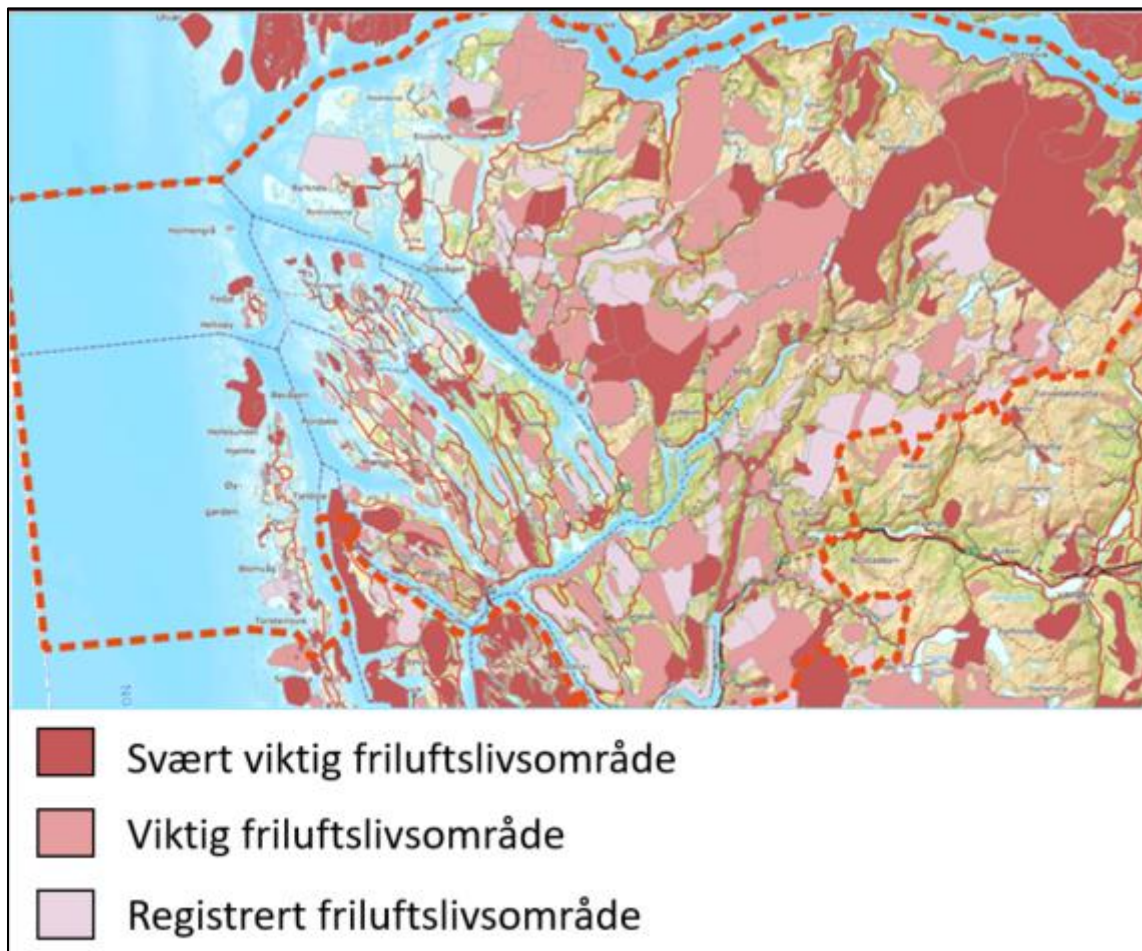
Nordhordland er et spennende og kontroversielt modellområde med industri i form av eksempelvis oljeutvinning, vannkraft og oppdrettsvirksomhet, og viktige naturverdier representert av kystområder, fjellandskap og vassdrag – noe som passer svært godt inn i målsetningen som kommer til uttrykk i «Statutory Framework» (UNESCO 2020). Det avgrensede området har også viktige kulturminneverdier og rike kulturelle tradisjoner, inkludert friluftsliv, fiske, fangst, høsting og næringsvirksomhet knyttet til områdets naturressurser. I søknaden om etablering av Nordhordland biosfæreområde ble det opplyst at det eksisterer 43 verneområder og over 800 kulturminner innenfor regionen. Biosfæreområdet er dermed en interessant geografisk avgrensning for forskning og utvikling av tilnærminger til bærekraftig utvikling.

Denne høringsuttalen adresserer i hovedsak tre av de fem satsingsområdene i strategiplanen; 1: Levende lokalsamfunn, 2: Natur, miljø og klima og 4: Grønn verdiskaping.

Satsingsområde 1: Levende lokalsamfunn

Vi viser til strategidokumentet sine mål under dette avsnittet: *“God samfunnsutvikling og levande lokalsamfunn er viktig. Biosfæreområdet ønsker å bidra til meir kunnskap, kompetanse og engasjement kring ei berekraftig forvaltning av ressursane våre – òg dei menneskelege. Utviklinga skal byggje på lokal kultur og identitet og inspirere til eit breitt folkeleg engasjement”*. Vi mener at dette er en svært viktig strategisk ambisjon, og at det bidrar til å oppfylle intensjonene i artikkel 4 nummer 6

“Statutory Framework” (UNESCO 2020). Et av målene i utkastet til strategiplanen for Nordhordland biosfæreområde er å “Bidra til å styrka folkehelse gjennom å knyte saman menneske og natur”. Et viktig bidrag til dette strategiske målet kan være å løfte fram de flotte mulighetene denne regionen har innen kystfriluftslivet, men også den vakre fjellnaturen og de mange mulighetene for naturopplevelser og friluftsliv som Nordhordlands varierte landskap kan by på. Regionens friluftslivsområder er tidligere kartlagt gjennom prosjektet “Kartlegging og verdsetting av kommunalt viktige friluftslivsområder” - etter Miljødirektoratet sin veileder M98/2013 (se **Figur 1**).

Figur 1. Viktige friluftslivskvaliteter i Nordhordland biosfæreområde. Kilde: Data om verdsetting og kartlegging av viktige friluftslivsområder, offentliggjort i Naturbase.no

Friluftslivets ferdssårer

Prosjektet «Friluftslivets ferdssårer» er en oppfølging av Friluftslivsmeldingen 2016 og tiltak varslet i «Handlingsplan for friluftsliv» (Klima- og miljødepartementet, 2016 og 2018; Miljødirektoratet 2019). Kort fortalt er målet for dette prosjektet å samle inn data til “Nasjonal database for tur- og friluftsruter”. Fylkeskommunene har et regionalt prosjektansvar og skal koordinere mål og tiltak i sin region. Det følger et eget tilskuddsprogram som fylkeskommunene er ansvarlig for å forvalte, “Tilskudd til ferdssårer for friluftslivet”. Fylkeskommunene skal motivere og veilede kommunene i arbeidet med lokale planer for ferdssårer. Det skal etableres et kunnskapsgrunnlag, utvikles planer om ferdssårer for friluftslivet og tilrettelegges eller opparbeides ferdssårer.

I innledningen til veilederen fra Miljødirektoratet (2019) står det skrevet: «*Mye av arbeidet med friluftsliv har vært rettet mot ivaretagelse av arealer, mens friluftslivets ferdssårer i seg selv og sammenhengen mellom arealene har hatt mindre fokus. Stier, turveger, løyper og leder er avgjørende for vår utøvelse av friluftsliv, og arbeidet med ferdssårer har fått en sentral plass i stortingsmeldingen. Fokuset på friluftslivets ferdssårer følges opp i regjeringens Handlingsplan for friluftsliv. I handlingsplanen initierer regjeringen et flerårig prosjekt med formål å fremme planlegging, opparbeiding, skilting og merking av sammenhengende nettverk av turstier. For å kunne tilrettelegge for et godt tilbud av ferdssårer for friluftslivet er det viktig at kommunene har kunnskap om hvilke ferdssårer de har, hvilke behov de dekker og hvordan de kan utvikles på en bærekraftig måte for å skape mer aktivitet. Utvikling av ferdssårene kan være alt fra å etablere rundturer, synliggjøre attraktive turmål, vedlikeholde gamle og tilrettelegge nye ferdssårer, og å skilte og merke disse*». Etter hvert som arbeidet blir gjennomført i kommunene i Nordhordland, vil kunnskapen kunne samles i for eksempel en interkommunal plan for Nordhordland, eller kunnskapen fra kommunene kan sammenstilles for å få oversikt over sti- og løypeplaner langs kysten, perler for kystfriluftslivet og mektige naturopplevelser i fjellnaturen.

Satsingsområde 2: Natur, miljø og klima

Ingen klimakur uten naturkur

Tap av naturmangfold er en like stor trussel som klimaendringene, men heldigvis henger utfordringene sammen slik at det er mulig å løse dem. Arealendringer er den største trusselen mot naturmangfoldet. Et bærekraftig modellområde bør derfor fremme arealnøytralitet i tillegg til å ha en målsetning om å være karbonnøytralt. De fleste vedtak om arealdisponeringer utføres av kommunene, og enhver kommune burde derfor ha et arealregnskap (www.sabima.no). Kommunene involvert i biosfæreprosjektet bør derfor gå foran og vedta at de er arealnøytrale, og føre arealregnskap som gir økt gjenbruk av arealer allerede utsatt for menneskelige inngrep, samt innføre arealavgift. Dette vil være et viktig redskap for å kunne nå, og følge opp målsetningene i biosfæreprosjektet.

Arealendringer fører også til store karbonutslipp. Norske økosystemer er svært viktige for karbonlagring, og det er lagret mest karbon i fjell, skog og myr (Kyrkjeeide mfl. 2020). I en nylig utgitt rapport av Bartlett (2020), så man at mengden karbonutslipp var korrelert med forvaltningspraksis. Restaurering av myr og skog kan gi økt opptak av karbon, reduserte utslipp og positive effekter på naturmangfold og økosystemtjenester. Dette vil også dempe effektene av klimaendringene (Kyrkjeeide mfl. 2020). Det oppfordres derfor til at det er fokus på naturkur, i tillegg til en klimakur i prosjektet.

Naturmangfold i regionen

Naturmangfoldet i Nordhordaland er hardt rammet av spredning av fremmede arter. Kysten i regionen har generelt store problemer med sitkagran. Utplanting av sitkagran fremmes ofte som et godt klimatiltak, men tiltaket truer artsmangfoldet. For å hindre at fremmede, skadelige arter får negativ påvirkning på naturmangfoldet bør man øke informasjonsformidling om tiltak for å nedkjempe fremmede arter, og kartlegge og overvåke skadelige organismer. Det finnes økonomiske støtteordninger for arbeidet med fjerning av fremmede arter, som kan utføres av lag eller organisasjoner, og denne informasjonen bør gjøres mer tilgjengelig gjennom arbeidet med biosfærområdet.

Miljødirektoratet (2020) har satt i verk et prosjekt hvor de oppmuntrer kommunene til å etablere kommunedelplaner for naturmangfoldet. Dette kan gi et viktig kunnskapsgrunnlag til en bærekraftig forvaltning av leveområder og arter. FNF Hordaland oppfordrer derfor til at slike planer etableres i kommunene i biosfæreområde Nordhordland, så sant det er kommunal interesse for å lage tematiske arealplaner av denne typen. Mer helhetlig strategier for biosfæreområdet kan utvikles i samarbeid med alle kommunene i Nordhordland, for å få et samlet bilde av arealendringer, og etablering av indikatorer for klima og natur. Det kan for eksempel utarbeides en interkommunal plan som gjør rede for arealregnskap, endringer i bosettingsmønster, befolkningsutvikling, velferdsindikatorer, folkehelseindikatorer og utbredelse av naturtyper, viktige leveområder og arter over tid. Områder med inngrepsfri natur er allerede under sterkt press, også i biosfæreområdet (**figur 2**), og disse bør fremheves og få særskilt vern i en slik interkommunal plan.

Figur 2. Nordhordland biosfæreområde har flere viktige områder med "Større sammenhengende naturområder med urørt preg" (grønne områder i kartet). Kilde: Naturbase.no

Lokal matproduksjon

Under satsingsområde 2 i strategiplanen (Natur, miljø og klima) er det nevnt at det er ønskelig å øke lokal matproduksjon. Skal dette bli bærekraftig bør en endre praksis fra kommersiell dyrking, og satse mer på dyrking av frukt og grønnsaker ved bruk av permakultur, som vil gi høyere produksjon per areal (se www.permakultur.no/). Dette vil gi bedre folkehelse og redusere import, som videre vil gjøre matproduksjonen mer bærekraftig. For å stimulere til at flere tar i bruk permakultur bør det gjøres opplysningsarbeid og gjerne kursing ved hjelp av nettverket tilknyttet biosfæreområdet, som nevnt i handlingsprogrammet under satsingsområde 3 om klimabonden (kunnskap og læring).

Bærekraftig bruk av arealer i sjø

Det er lange tradisjoner for fiske i fjorder, elver og innsjøer i regionen, og dette er dessverre ikke nevnt i verken handlingsprogrammet eller strategiplanen. Fiske og annen høsting av akvatiske ressurser bør etter vårt syn inngå som et eget punkt i handlingsprogrammet, og kan knyttes til punktene om tradisjoner og matkultur. Samtidig er det viktig å være klar over at mange av bestandene av laks og sjøørret i biosfæreområdet har svært dårlig bestandsstatus, i hovedsak på grunn av innblanding av rømt oppdrettslaks, spredning av lakselus fra åpne oppdrettsanlegg og regulering av elver for

kraftproduksjon (<https://www.vitenskapsradet.no>). Dette inkluderer den ikoniske og verdensberømte Vossolaksen, som på tross av en langvarig og kostbar redningsaksjon fortsatt ikke er i nærheten av å komme tilbake til gammel storhet (Barlaup 2018). Tettheten av oppdrettsanlegg er svært høy i alle fjordene i biosfæreområdet, og dette har også medført storskala endringer i økosystemet i fjordene, som oksygenvikt i bunnvannet i Masfjorden og Sørfjorden (Bye-Ingebrigtsen mfl. 2019). Omfanget av akvakultur er for stort i dette området, og i tillegg er mange av de største vassdragene regulert til kraftproduksjon (Sikveland & Hellen 2020). Samlet belastning på fiskebestandene er dermed svært høy, og dette bryter åpenbart med bærekraftmålene som ligger til grunn for status som biosfæreområde. Man bør derfor enten redusere mengden oppdrettsfisk i fjordene, eller flytte driften til lukkede anlegg. Kun slik kan man oppnå bærekraftig bruk av arealene i sjø som nevnt under satsingsområde 2, noe som også vil sikre at man kan gjenoppta det tradisjonsrike fisket etter disse fiskeartene i Vosso og andre vassdrag i biosfæreområdet. FNF stiller seg for øvrig svært positiv til kartleggingen av sjøørrethabitat i vassdragene i Nordhordland, som kan føre til tiltak som vil styrke sjøørrebestandene i regionen.

Marint verneområde og kartlegging av marin biodiversitet

Lurefjorden og Lindåsosane ble formelt et marint verneområde 23. juni 2020 (FOR-2020-06-23-1334). Det vernede sjøarealet på 71 km² er en del av biosfæreområdets kjerneområder, og det er også utpekt en buffersone rundt dette sjøarealet. For marine kjerneområder, buffersoner og overgangssonene med sjøareal vil det være gunstig om det utvikles indikatorer for arealbruk i sjø (for eksempel utfylling i sjø), og utføres overvåking av økologisk tilstand og vannkvalitet. Vi vil påpeke at det er behov for økt kartlegging av marin biodiversitet og marine naturtyper i sjø- og fjordarealer innenfor biosfæreområdet, og ønsker at dette nevnes i strategiplanen.

Satsingsområde 4: Grønn verdiskapning

Nordhordland har et stort potensial for utvikling av naturbasert reiseliv, og næringsvirksomhet knyttet til det naturbaserte reiselivet. En bærekraftig arealforvaltning og ivaretagelse av ikoniske og urørte landskap er et svært viktig bidrag for å styrke attraktiviteten til Nordhordland.

Strandsone og bærekraftig reiseliv

Statlige planretningslinjer for differensiert strandsoneforvaltning ble fastsatt i 2011. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har nylig besluttet å sende på høring et forslag til reviderte retningslinjer for differensiert forvaltning av strandsonen. I tillegg har departementet også foreslått en forenkling av dispensasjonsbestemmelsen i plan- og bygningsloven, som nå også er på høring. I overkant av 30 prosent av arealet i Norges strandsoner er preget av inngrep, og forslaget fremmer ytterligere nedbygging av Norges natur. FNF oppfordrer til minst mulig utbygging av strandsonen i biosfæreområdet. Videre foreslår vi at det legges til rette for økt friluftsliv i strandsonen i biosfæreområdet, eksempelvis ved skilting av kystnære stier og badeplasser, og bygging av overnattingskabiner for padlere slik Foreningen Nullmeteroverhavet har gjort i Øygarden kommune (www.nullmeteroverhavet.no/). En slik tilnærming vil minimere menneskelig påvirkning på miljøet, samtidig som det lar mennesker komme nærmere naturen, og vil være i tråd med planene for bærekraftig reiseliv i handlingsprogrammet under satsingsområde 4.

Stølsheimen

Stølsheimen landskapsvernområde vil være en del av det som er definert som kjernesonen i biosfæreområdet. I 2020 er det 30 års-jubileum for opprettelsen av landskapsvernområdet. I verneforskriften er formålet med landskapsvernet å «*ta vare på eit særmerkt og vakkert vestlandsk fjell- og fjordlandskap med kulturminne, kulturlandskap og naturmiljø som er lite påverka av tekniske inngrep, samstundes som området skal kunne nyttast til landbruk, friluftsliv, jakt og fiske*» (FOR-1990-12-21-1087). I rammeverket (“Statutory framework”) for biosfæreområder spiller buffersonen en særskilt rolle, og målet er her at “*only activities compatible with the conservation objectives can take place*”, jf. artikkel 4 nummer 5 bokstav b. Forvaltningsplanen for Stølsheimen landskapsvernområde viser i avsnitt 5.2.2 til at “*Grensa for landskapsvernområdet går ikkje nødvendigvis ved klare skilje i landskapet, noko som gjer at tilgrensande område fleire stadar er ein del av landskapsrommet for landskapsvernområdet og med det ein viktig del av heilskapen i landskapet. Inngrep i desse områda er lite ynskjeleg ut frå eit heilskapsperspektiv*”. I arbeidet med biosfæreområde Nordhordland mener FNF at det bør vurderes om buffersonen rundt Stølsheimen landskapsvernområde kan utvides. Begrunnelsen for dette er å ivareta viktige områder med inngrepsfri natur som står i sammenheng med landskapsverdiene innenfor landskapsvernområdet. I tillegg vil dette være viktig for å ivareta Norges internasjonale forpliktelser knyttet til ansvarsarten villrein, ettersom Fjellheimen villreinområde er et regionalt viktig område for villrein (**figur 3**).

Figur 3. Blått omriss utgjør de deler av Fjellheimen villreinområde som overlapper med biosfæreområde Nordhordland (vist med rødt). Kilde: Naturbase.no

Bærekraftmålene må prioriteres i praksis

Etableringen av biosfæreområder gir ingen føringer for vern eller formelle restriksjoner, men støtter seg på relevant nasjonal og internasjonal rett, jf. artikkel 2 nummer 3 i «Statutory Framework» (UNESCO 2020). For eksempel vil naturmangfoldloven inneholde de rettslige hjemlene for områdevern som nasjonalpark, naturreservat, biotopvernområder, landskapsvernområder og marine verneområder, jf. Kap. 5 i naturmangfoldloven. Strategiplanen for biosfæreområdet fremhever at FNs

bærekraftsmål skal ligge til grunn for arbeidet i modellområdet. Dette er i tråd med intensjonene i MAB Strategy 2015-2025 og Lima Action Plan 2016-2025 (UNESCO 2017). Bærekraftmålene er også fremvist i form av bærekraftmodellen til Stockholm Resilience Centre - "Sustainability Science for Biosphere Stewardship" - som angir en modell for hva bærekraft innebærer, og hvordan natur og friluftsliv bør ivaretas. I bærekraftmodellen er klima, naturvern, biologisk mangfold og rent drikkevann grunnmuren som skaper forutsetningene for samfunnsutvikling, mens næringsinteressene er prioritert sist. En slik praktisering vil være i tråd med bærekraftmålene slik de benyttes av FN. I tillegg vil de nasjonale miljømålene, som nå er oppdatert i henhold til FNs bærekraftsmål, være viktig i en norsk kontekst. Bærekraftmålene ligger også til grunn for "Nasjonale forventninger til kommunal og regional planlegging 2019-2023", jf. Plan- og bygningsloven § 6-1.

Et biosfæreområde blir dannet rundt ett eller flere eksisterende verneområder, eller områder som er avsatt for langsiktig vern. I og med at verneområdene er definert som kjerneområder i forvaltningsstrategien for biosfæreområdene, så vil bestemmelsene i naturmangfoldloven sammen med strategien for biosfæreområdene være viktige for å sikre en bærekraftig areal- og ressursforvaltning. I arbeidet med biosfæreområdene skal det også tas hensyn til buffersoner, jf. Artikkel 4 nummer 5 bokstav b i "Statutory Framework" (UNESCO 2020). I arbeidet med Nordhordland biosfæreområde er det definert buffersoner rundt et utvalg av verneområder. Her åpnes det for interessante synergier mellom kommunal arealforvaltning, verneverdier og arealressurser, og forskning i regi av biosfæreområdet. Biosfæreområdet kan gjennom sine prioriterte forskningsprosjekter komme med viktige innspill til arbeidet med kommunal og statlig arealforvaltning, og analysere virkningene av eksisterende forvaltningsstrategier på kjerneområder, buffersoner og overgangssoner.

FNF Hordaland er positive til at modellområdet skal fungere som katalysator for mer bærekraftig næringsutvikling, bedre samarbeid og kunnskapsformidling. Vi håper at status som biosfæreområde vil inspirere lokal og regional forvaltning til å strekke seg utover juridiske forpliktelser, for å ivareta områdets natur- og friluftslivverdier, og fremme bærekraftig samfunnsutvikling.

Vi ønsker alle involverte i biosfæreområdeprosjektet lykke til med videre arbeid.

Vennlig hilsen,

Forum for Natur og Friluftsliv (FNF) Hordaland

v/ koordinator Silje Elvatun Sikveland

Forum for Natur og Friluftsliv Hordaland er et samarbeidsforum for natur- og friluftsansjoner i Hordaland, som arbeider for å ta vare på natur- og friluftsansjonene i fylket. Per i dag er det elleve organisasjoner tilsluttet FNF Hordaland: Bergen og Hordaland Turlag (DNT), Naturvernforbundet Hordaland, Norges Jeger- og Fiskerforbund Hordaland, Bergen og Omland Friluftsråd, Norsk Ornitologisk Forening Hordaland fylkeslag, Hordaland fylkeskystlag, Norsk Botanisk Forening Vestlandsavdelingen, Syklistenes Landsforening Bergen og omegn, Voss Utferdslag (DNT), Voss Kajakklubb og Hordaland krins av Norges Speiderforbund. Sammen representerer organisasjonene rundt 40.000 medlemmer i fylket.

Innspillet er satt sammen i samarbeid med naturvernansvarlig Nicolas Rodriguez i Bergen og Hordaland Turlag.

Referanser

Bartlett, J., Rusch, G.M., Kyrkjeeide, M.O., Sandvik, H. & Nordén, J. 2020. Carbon storage in Norwegian ecosystems (revised edition). Norwegian Institute for Nature Research. NINA Rapport nr. 1774b, 66 sider, ISBN 978-82-426-4604-0.

Barlaup, T. B. 2018. Redningsaksjonen for Vossolaksen – framdriftsrapport per 2017. NORCE Norwegian Research Centre AS, LFI-rapport nr. 300, ISSN-1892-889, 274 sider.

Bye-Ingebrigtsen, E., Isaksen, T.E., Dahlgren, T.G. 2019. Marin Overvåking Hordaland– Samlerapport 2016-2018. NORCE Norwegian Research Centre AS. NORCE Miljø, 2019/026. 75 + 144 sider.

Klima- og miljødepartementet. 2016. “Friluftsliv: Natur som kilde til helse og livskvalitet”. Meld. St. 18 (2015-2016). URL (Lastet ned 29.06.2020): <https://www.regjeringen.no/contentassets/9147361515a74ec8822c8dac5f43a95a/no/pdfs/stm201520160018000dddpdfs.pdf>

Klima- og miljødepartementet. 2018. “Handlingsplan for friluftsliv: Natur som kilde til helse og livskvalitet”. URL (lastet ned: 29.06.2019): https://www.regjeringen.no/contentassets/c89f9ea09a1e40fab3fefba28668fddb/96030_kld_handlingsplan_uu.pdf

Kyrkjeeide, M.O., Bartlett, J., Rusch, G., Sandvik, H. & Nordén, J. 2020. Karbonlagring i norske økosystemer (revidert utgave). Norsk institutt for naturforskning. NINA Temahefte 76b, 44 sider.

Miljødirektoratet. 2019. “Plan for friluftslivets ferdselsårer”. M-1292. URL (lastet ned: 29.06.2020): <https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/m1292/m1292.pdf>

Miljødirektoratet. 2020. “Kommunedelplan for naturmangfold. Evaluering av pilotprosjekt 2016-2018”. M-1676. URL (lastet ned: 29.06.2020). <https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/m1676/m1676.pdf>

Nordhordland biosfæreområde - eit UNESCO modellområde for berekraftig utvikling. Utkast til strategidokument 2020-2024. URL (lastet ned: 29.06.2020): <http://www.nordhordlandbiosphere.no/getfile.php/4677614.2391.ztkwtuluqinml/Strategidokument+for+Nordhordland+UNESCO+Biosfæreområde+2020-2024.pdf>

Nordhordland Biosphere Reserve. 2018. “UNESCO application”. URL (lastet ned: 29.06.2020). http://www.nordhordlandbiosphere.no/getfile.php/4607453.2391.wwqzwlkpbnuzp/Nordhordland+Biosphere+Application+2018_medium+resolution.pdf

Sikveland, S.E & B.A Hellen 2020. Biologiske undersøkelser i fem regulerte vassdrag i Hordaland, høsten 2018. Rådgivende Biologer AS, rapport 3014, 37 sider, ISBN 978-82-8308-681-2.

UNESCO. 2017. “A New Roadmap for the Man and the Biosphere (MAB) Programme and its World Network of Biosphere Reserves. MAB Strategy (2015-2025). Lima Action Plan (2016-2025). Lima Declaration”. URL (lastet ned: 29.06.2020): <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247418.page=7>

UNESCO. 2020. “World Network of Biosphere Reserves: Statutory Framework”. URL (lastet ned: 29.06.2020): <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373378>